

7. *Productive-geographic fundamentals of nature management in the Ukrainian SSR. Kiev Dnepr region.* Ed. A.M. Marinich, M.M. Palamarchuk (1988). Kiev: Naukova dumka. [In Russian].
[Конструктивно-географические основы рационального природопользования в Украинской ССР. Киевское Приднепровье / Отв. ред. А.М.Маринич, М.М. Паламарчук. – К.: Наукова думка, 1988. – 176 с.]
8. Rudenko L.H., Maruniak Eu.O., Golubtsov O.H. et al. Ed L.H. Rudenko (2014). *Landscape planning in Ukraine.* Kyiv: Referat. [In Ukrainian].
[Ландшафтне планування в Україні / Л.Г. Руденко, С.О. Маруняк, О.Г. Голубцов та ін.; під ред. Л.Г. Руденка. – К.: Реферат, 2014. – 144 с.]
9. Malysheva L.L. (1988). *Landscape-geochemical estimation of the ecological state of territories.* Kyiv: RVZ Kiiivskiyi universitet. [In Ukrainian].
[Малишева Л. Л. Ландшафтно-геохімічна оцінка екологічного стану територій. – К.: РВЦ “Київський університет”, 1988. – 264 с.]
10. Milkov F.N. (1973). *Human and landscapes. Sketches of anthropogenic landscapeology.* Moskov: Misl. [In Russian].
[Мильков Ф. Н. Человек и ландшафты. Очерки антропогенного ландшафтоведения. – М.: Мысль, 1973. – 224 с.]
11. *National report about state of environment in Ukraine in 2010* (2011). Kyiv: Tzentr ecologichnoji osviti ta informatzii. [In Ukrainian].
[Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2010 році. – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2011. – 254 с.]
12. *National report about state of environment in Ukraine in 2011* (2012). Kyiv: Ministry of ecology and natural resources of Ukraine. [In Ukrainian].
[Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2011 році. – К.: Міністерство екології та природних ресурсів України, 2012. – 258 с.]
13. *National atlas of Ukraine.* Ed. L.H. Rudenko (2007). Kyiv: DNVP Kartographia. [In Ukrainian].
[Національний атлас України / Гол. ред. Л.Г. Руденко. – К.: ДНВП “Картографія”, 2007. – 440 с.]
14. *Ukraine: the main trends in society and nature interaction in the twentieth century (geographical aspect).* Ed. L.H. Rudenko (2005). Kyiv: Academperiodica. [In Ukrainian].
[Україна: основні тенденції взаємодії суспільства і природи у XX ст. (географічний аспект) / За ред. Л.Г. Руденка. – К.: Академперіодика, 2015. – 308 с.]
15. Shyschenko P.H. (1988). *Applied physical geography.* Kyiv: Vyscha shkola. [In Russian].
[Шищенко П. Г. Прикладная физическая география. – К.: Выща шк., 1988. – 192 с.]
16. Shyschenko P.H. (1999). *Principles and methods of landscape analysis in regional projection.* Monography. Kyiv: Fitosotziotzentr. [In Russian].
[Шищенко П. Г. Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании. Монография. – К.: Фитосоциотцентр, 1999. – 284 с.]

Стаття надійшла до редакції 30.06.2016

УДК 911.2/3

doi: 10.15407/ugz2016.04.029

О.Г. Голубцов

Інститут географії Національної академії наук України, Київ

ЛАНДШАФТНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИМОГ У ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ УКРАЇНИ

Мета публікації – представлення методичних підходів і напрямів впровадження матеріалів і результатів ландшафтного планування в територіальне планування. Ландшафтне планування, як галузеве природоохоронне планування землекористування, розглядається як основа для реалізації в територіальному плануванні екологічних вимог, урахування яких передбачене в законодавстві. Результати ландшафтного планування можуть бути застосовані для розроблення рекомендацій і посилення аргументації прийняття планувальних рішень у зв'язку з особливостями природних умов і запобігання екологічних проблем. Ландшафтно-планувальні документи, що розробляються на різних рівнях адміністративно-територіального устрою, за детальністю і ступенем узагальнення результатів відповідають територіальним планам. Проте, необхідна адаптація ландшафтно-планувальних формулювань до прийнятої в територіальному плануванні термінології і планувальних категорій. Інтеграція ландшафтного планування можлива за сценаріями первинного (без розробки окремого ландшафтного плану) і вторинного (інтеграція вже отриманих результатів) включення. Використання матеріалів і результатів ландшафтного планування на робочих етапах розроблення територіальних планів залежить від завдань, що вирішуються на кожному з них. На інформаційно-аналітичному етапі використовують бази геоданих про природні умови і результати оцінювання значущості й чутливості ландшафтів. На конструктивному етапі розробки планувальних рішень аналізують і адаптують положення ландшафтного планування для визначення зон, пріоритетних для охорони природи і догляду за ландшафтом, які мають бути представлені в територіальних планах. Вперше реалізацію законодавчо зумовлених екологічних вимог у вітчизняному територіальному плануванні запропоновано здійснювати на основі ландшафтного планування. Представлено напрями і методичні підходи інтеграції ландшафтного планування у процес створення схем планування територій.

Ключові слова: ландшафтне планування; територіальне планування.

© О.Г. Голубцов, 2016

O. Golubtsov*Institute of Geography of the National Academy of Science of Ukraine, Kyiv***LANDSCAPE PLANNING AS A TOOL FOR THE IMPLEMENTATION OF ECOLOGICAL REQUIREMENTS IN TERRITORIAL PLANNING**

The methodological approaches of materials integration and results of landscape planning in the practice of territorial planning are presented in the article. Landscape planning as a sectoral environmental planning of land exploitation is considered as the basis for the implementation in the territorial planning of environmental requirements which are provided in the legislation. The results of landscape planning can be used to develop recommendations and intensification acceptance reasoning of planning decisions in connection with the features of the natural environment and prevention of environmental problems. The integration of spatial planning is a possible scenario for the primary (without the development of a single landscape plan) and secondary (integration of the already obtained results) inclusions. Landscape-planning documents developed at various levels of administrative and territorial structure, due to the degree of detail and summary of the results, are relevant to the territorial plans. However, the adaptation of landscape planning statements according to the accepted terminology in territorial planning and planning categories is required. The integration of spatial planning is possible using the scenario for the primary (without the development of a single landscape plan) and secondary (integration of the received results) inclusions. The using materials and results of landscape planning in the working stages of the development of regional plans depends on the problems to be solved in each of them. The geodatabase of natural conditions and the results of evaluation of significance and sensitivity of the landscape are used in the information-analytical stage of spatial planning. On the constructive development stage of planning decisions, statements of landscape planning are analyzed and adapted to identify areas of priority for conservation and landscape care, which must be represented in the territorial plans. For the first time the realization of the legislatively conditioned ecological requirements in domestic territorial planning is suggested to be conducted based upon the landscape planning. Trends and methodological approaches of the landscape planning integration into the process of working out schemes of territorial planning are presented in the paper.

Keywords: *landscape planning; territorial planning.*

Актуальність теми дослідження

Однією із форм державної регіональної політики, яка здійснюється з метою пом'якшення або усунення регіональних економічних, соціальних і екологічних протиріч, є регіональне планування. Воно відповідає поняттю «територіальне (просторове) планування» і означає систему планувальних заходів щодо раціонального довгострокового використання території країни та її регіонів з розподілом громадських коштів для їх реалізації [2].

При плануванні територій та розробленні містобудівної документації суб'єкти містобудівної діяльності зобов'язані «дотримуватися основних завдань і заходів щодо забезпечення збалансованого розвитку та екологічної безпеки територій»¹.

У практиці територіального планування дотримання законодавчих вимог щодо запобігання екологічних проблем досягається створенням планувальної організації території – раціонального просторового поєднання функціонально-територіальних елементів (виробництва, розселення, природокористування), які об'єднуються структурами управління [9].

Моделювання планувальної організації території спирається на оцінку території з позицій, передбачених стратегіями розвитку держави і регіонів, згідно з показниками, визначеними у нормативно-правових документах (ДБН, санітарно-гігієнічні норми і т.п.), у тому числі екологічного змісту.

Поряд з цим, залишається актуальним питання вдосконалення методики цільового оцінювання природних умов території, визначення ступеня антропогенного тиску й ідентифікації екологічних проблем, ризиків і конфліктів для розроблення обґрунтованих планувальних рішень.

Як інструмент створення еколого-орієнтованих схем використання території ми вивчаємо можливість застосування ландшафтного планування. Ландшафтне планування – це просторове планування навколишнього середовища, спрямоване на вивчення мультифункціональності ландшафтів (як природних, так і антропогенно змінених), основою якого є збалансоване природокористування [18]. За суттю, це – галузеве еколого-орієнтоване планування, мета якого – визначення та наукове обґрунтування рекомендацій з охорони, догляду або поліпшення стану ландшафтів, що має сприяти здійсненню природоохоронних цілей загалом [15].

Стан вивчення питання, основні праці

В Україні здійснено чимало ґрунтовних географічних досліджень, частково подібних до ландшафтного планування. Мета їх полягає у комплексному аналізі ландшафтів для обґрунтування рекомендацій щодо оптимального землекористування, результати яких використовувались у проектах із територіального планування. Таким прикладом є, зокрема, конструктивно-географічне дослідження Київського Придніпров'я, у якому здійснено комплексний аналіз ландшафтів, визначено та проаналізовано проблеми природокористування та запропоновано заходи щодо подолання конфліктів між

¹ Закон України «Про основи містобудування» №2780-ХІІ від 16.11.92 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992, № 52, стаття 683. поточна редакція — Редакція від 01.09.2015

діяльністю людини та природним середовищем [6]. Розроблено принципи, підходи і методи ландшафтного аналізу в регіональному проектуванні, які застосовані у містобудівних планах, проектуванні територіальних систем великих міст, меліоративних схемах та інших проектах [4, 13]. Розробляються засади геоecологічного обґрунтування проектів природокористування [3], ecологічної експертизи [10]. Найбільше відповідають ідеології ландшафтного планування роботи із розробки Територіальних комплексних схем охорони природи (ТерКСОП), які є передплановим обґрунтуванням довгострокових природоохоронних заходів. Реалізація таких проектів включає вивчення фактичних даних про природу, господарство і населення досліджуваної території, оцінювання сучасного і прогнозного їх стану та визначення заходів з охорони та раціонального використання ресурсів із широким застосуванням картографічних методів [5]. Найважливішими результатами цих досліджень є детально опрацьовані методичні підходи збору і аналізу даних про ландшафти для обґрунтування рекомендацій щодо оптимального природокористування при розробленні схем використання території на різних ієрархічних рівнях.

Ландшафтне планування має тривалу історію розвитку у країнах Євросоюзу, Швейцарії, США та Канади. З прийняттям Ландшафтної конвенції активізувалась дискусія щодо розуміння і завдань ландшафтного планування у контексті реалізації ландшафтно-політики². Аспекти ландшафтно-планувальних робіт відрізняються у різних країнах, проте загалом спрямовані на розв'язання проблем, пов'язаних із оптимальним природокористуванням.

Наприклад, в Італії ландшафтні плани розробляють з 1938 р. як інструмент збереження природної спадщини і краси ландшафту [17]. У Франції з прийняттям Закону про ландшафт (Loi de Paysage, 1993) законодавчо затверджено і обумовлено завдання щодо захисту ландшафтів та інструментарій ландшафтно-політики. У Великобританії ландшафтне планування знаходиться на межі планування землекористування і ландшафтно-архітектури, а в Нідерландах є складовою загального планування. В Німеччині ландшафтне планування має статус галузевого планування охорони природи, його здійснення регулюється Федеральним законом про охорону природи³, а також земельними

законами про охорону природи⁴ та іншими. Його завдання – забезпечити охорону, догляд, розвиток і відновлення природи та ландшафту, сприяючи здійсненню природоохоронних цілей. Поза Європейським Союзом принципи ландшафтного планування, за підтримки німецького уряду, впроваджуються у практику територіального планування в Азербайджані, Вірменії, Грузії, РФ.

В Україні ландшафтне планування є відносно новим напрямом прикладних ландшафтознавчих досліджень. Пілотний проект з впровадження ландшафтного планування успішно реалізований в Інституті географії НАН України на прикладі Черкаської області [8]. Спільне дослідження ландшафтно-планувальної організації транскордонного регіону Білоруського та Українського Полісся здійснили Інститут географії НАН України та Інститут природокористування НАН Білорусі; воно є першим кроком в обґрунтуванні методологічної бази для проведення ландшафтного планування в поліських регіонах обох держав [11].

Мета і методи дослідження

Мета цієї публікації – аналіз методичних підходів та напрямів застосування ландшафтного планування як інструменту впровадження ecологічних вимог у практику територіального планування України. У центрі уваги такі питання:

- співвідношення ієрархічних рівнів ландшафтного планування з рівнями територіального планування та адміністративно-територіальним устроєм;
- сценарії інтеграції ландшафтного планування в територіальне планування;
- використання результатів ландшафтного планування на робочих етапах розроблення територіальних планів;
- склад даних ландшафтного планування, які використовуються при розробленні територіальних планів;
- адаптація природоохоронних цілей, які визначаються в ландшафтному плануванні для обґрунтування Комплексної оцінки території та включення пропозицій в плани розвитку територій (на прикладі Черкаської області).

Дослідження ґрунтується на досвіді подібних розробок в Німеччині [14, 16, 18, 19 та ін.]. Враховано теоретико-методологічні основи територіального планування в Україні [1, 7, 9, 12 та інші].

Виклад основного матеріалу

Ландшафтне планування реалізується на декількох рівнях адміністративно-територіального

² European Landscape Convention] // Council of Europe. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802f3fc0>

³ Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (Bundesnaturschutzgesetz - BNatSchG) // Ein Service des Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz in Zusammenarbeit mit der juris GmbH. http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/bnatschg_2009/gesamt.pdf

⁴ Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege im Freistaat Sachsen (Sächsisches Naturschutzgesetz – SächsNatSchG) // http://www.landesanglerverband-sachsen.de/user_content/files/Informationen/SaechsNatSchG_06062013.pdf

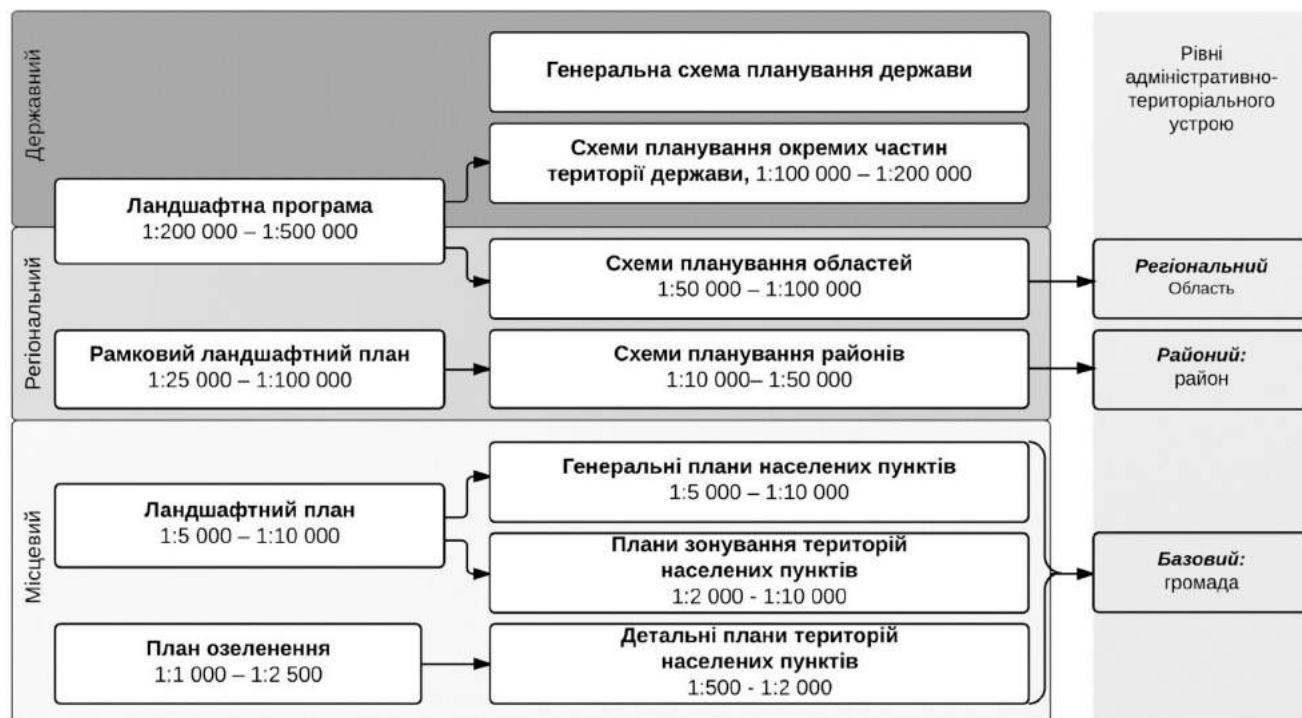

Рисунок 1. Співвідношення документації ландшафтного планування, містобудівної документації схем територіального планування і рівнів адміністративно-територіального устрою України

Примітки: масштаб розробки ландшафтних планів [8, 18]; основний масштаб схем планування територій⁵; рівні адміністративно-територіального устрою⁶.

устрою як ієрархічна система ландшафтних планів - документів, що складаються з інвентаризаційних і оцінювальних карт, карт конфліктів і цілей, пояснювальних текстів. Послідовність і зміст ландшафтного планування є незмінною для будь-якого рівня; різниця - в деталізації обробки геоданих, ступеня узагальнення результатів і конкретизації цілей і заходів, адресатів.

На державному рівні, відповідному Генеральній схемі планування всієї території України, в методиці ландшафтного планування не передбачено розробки порівняного планувального документа. Верхнім ієрархічним рівнем є ландшафтна програма, яка за змістом робіт і детальності порівняння зі схемами планування окремих частин території України, адміністративних областей або групи районів (рис. 1). Головне завдання ландшафтної програми - виділення основних функціональних зон

використання території з загальними цілями розвитку і визначенням вимог щодо охорони природи і догляду за ландшафтом; вона є каркасом для розроблення планів нижчого рівня.

Зміст Рамкового ландшафтного плану відповідає схемі планування території адміністративного району (рис. 1). Рамковий ландшафтний план показує вимоги з охорони природи і догляду за ландшафтом на регіональному рівні і конкретизує, таким чином, цільові пропозиції ландшафтної програми. Для території рівня громади розробляється ландшафтний план, що містить інформацію про конкретні природоохоронні цілі й заходи щодо подолання або запобігання локальних екологічних проблем. Детальність досліджень зівставна з генеральними схемами планування населених пунктів та схем зонування (рис. 1). План озеленення в ландшафтному плануванні розробляється для окремих ділянок у межах населених пунктів і за змістом його можна порівняти з детальними планами території.

Інтеграція результатів ландшафтного планування в територіальне планування може відбуватися за такими сценаріями [18, 19]:

- **Первинне включення.** При цьому самостійний ландшафтний план не розробляється. Вимоги щодо охорони природи і догляду за

⁵ ДБН Б.1.1-13:2012. Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях // Інформаційний бюлетень Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2012, 04, № 04.

⁶ Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р Київ (2015) // Верховна Рада України: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#n8>

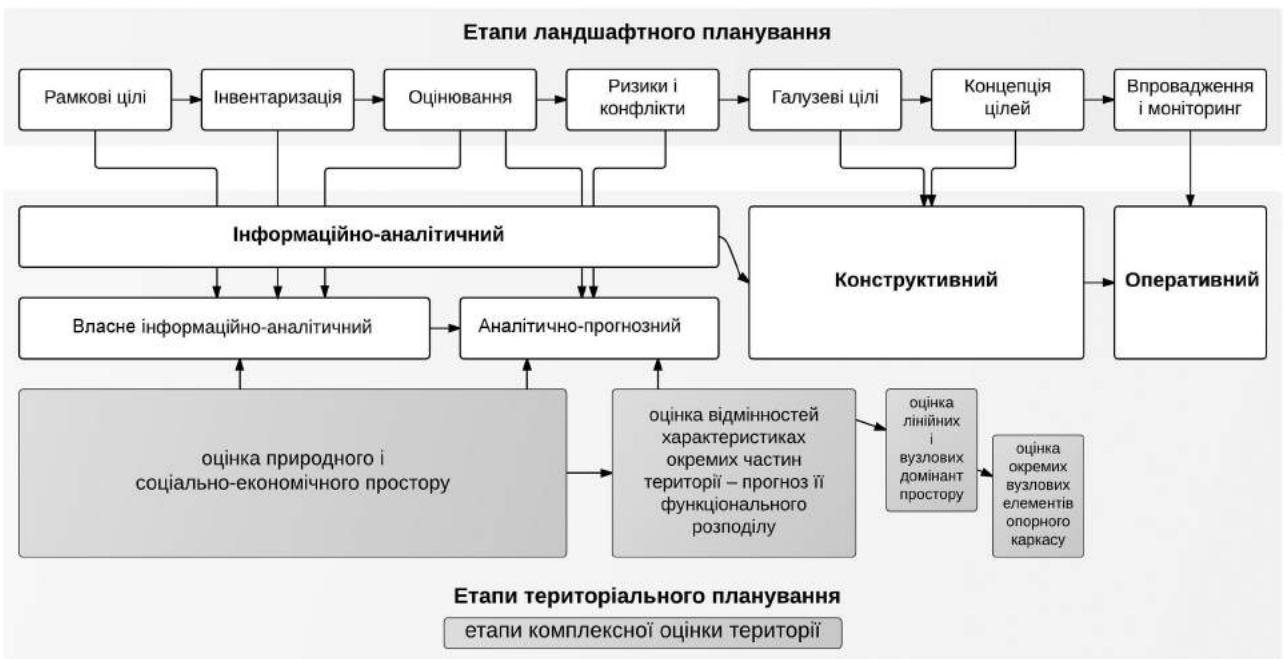

Рисунок 2. Інтеграція ландшафтнього планування на етапах розроблення територіальних планів і комплексної оцінки території

ландшафтом розробляють як частину відповідного територіального плану (згідно з методикою ландшафтнього планування) і попередньо зважують з іншими просторово значущими вимогами до планування.

Перевага цього сценарію в тому, що екологічні вимоги розглядаються безпосередньо при розробленні територіального плану.

При цьому не гарантоване повне урахування необхідних заходів і вимог.

- **Вторинне включення.** Спочатку окремо розробляється ландшафтний план, пропозиції якого включають до територіального плану. Цим гарантується, що при прийнятті просторово значущих рішень всі важливі вимоги щодо природи і ландшафту будуть враховані.

Для кожного адміністративно-територіального рівня послідовність виконання робочих етапів ландшафтнього планування однакова: визначення рамоків цілей - збір вихідних даних – оцінка ландшафтів - визначення екологічних ризиків та загроз - визначення галузевих (покомпонентних) цілей - розробка інтегральної концепції цілей - впровадження та моніторинг [14, 18]. Розробка схеми планування територій також передбачає поетапність робіт для вирішення певної групи завдань [1, 2], зіставних за змістом з ландшафтним плануванням (рис. 2).

Комплексна оцінка при цьому являє собою і самостійний оцінювально-аналітичний розділ, і метод розроблення відповідних етапів територіального планування, а також сукупність графічних матеріалів містобудівної документації

оцінювального змісту. Така оцінка здійснюється на відповідних просторових рівнях (етапах), що відображають послідовність основних рішень в територіальному плануванні [12].

І н ф о р м а ц і й н о - а н а л і т и ч н и й етап територіального планування складається з двох частин: власне інформаційно-аналітичного (збір та аналіз даних) і аналітично-прогнозного (ідентифікація основних проблем і визначення шляхів поліпшення екологічної ситуації) [1].

Внесок ландшафтнього планування на власне інформаційно-аналітичному підетапі – систематизована база вихідних даних про природні умови території та оцінка стану ландшафтів. Згідно концепції ландшафтнього планування (European Landscape Convention; див. зноску 2) за результатами оцінювання має бути визначена просторова диференціація значимості ландшафтних виділів за критеріями збереження ландшафтнього і біорізноманіття, продуктивності природних ресурсів, естетичної цінності. Також оцінюється ступінь стійкості до негативних впливів господарської діяльності людини (напр., хімічне забруднення) та визначаються ареали із активним проявом негативних процесів різного походження (підтоплення, водна ерозія тощо). Відповідно, розробники плану отримують підстави для прийняття зваженого еколого орієнтованого рішення щодо оптимального виду діяльності.

Внесок ландшафтнього планування на аналітично-прогнозному підетапі територіального планування полягає у визначенні та локалізації існуючих і потенційних ризиків деградації ландшафтів, пов'язаних з антропогенним впливом.

Результати аналітично-прогнозного підетапу ландшафтного планування є підставою для оцінювання ризиків і загроз: здійснюється зіставлення й аналіз даних про чутливість і значимість ландшафтів, сучасний і перспективний стан природоохористування на досліджуваній території.

Конструктивний етап в територіальному плануванні - це визначення проектної мети, розробка альтернативних рішень, їх оцінка та вибір оптимального (компромісного) рішення за сукупністю критеріїв. На цьому етапі здійснюється оптимізація екологічного, історико-культурного та планувального каркасу території.

Також пропонується схема функціонального зонування території - виділення територій, однорідних за поєднанням ряду характеристик, для яких встановлюється можливий профіль і масштаб функціонального використання: зони - житлова, сільськогосподарська, промислова, рекреаційна, природоохоронна тощо [7].

Завдання ландшафтного планування при цьому - обґрунтувати виділення зон, придатних і обов'язкових для впровадження цілей захисту природи і догляду за ландшафтами і визначити пріоритетність реалізації природоохоронних цілей у таких зонах [18].

Основа рішення - аналіз та інтерпретація результатів ландшафтного планування, виражених у формулюванні природоохоронних цілей.

Цілі у ландшафтному плануванні - це орієнтири, що вказують на найбільш оптимальний і бажаний стан ландшафтів. В узагальненому вигляді вони відображаються на результуючих картах ландшафтних планів - концепціях цілей і заходів з охорони, розвитку і поліпшення ландшафтів. Формулювання цілей ґрунтується на результатах оцінки значущості функцій ландшафтів і чутливості до існуючих і запланованих видів господарської діяльності.

Оперативний етап територіального планування присвячений підготовці схем планування території до впровадження: здійснюється експертиза, фінансування, реалізація та моніторинг проекту.

Рекомендації ландшафтного планування слід адаптувати до термінології і підходів виділення планувальної структури території, прийнятої в територіальному плануванні [18].

Можливі такі напрямки для інтерпретації результатів ландшафтного планування:

Функціональне зонування території виділення зон, безпосередньо пов'язаних із завданнями охорони природи

Території, в межах яких інші види використан-

ня мають бути повністю або значною мірою підпорядковані вимогам охорони природи або функціонуванню виключно високого значення ландшафтів (наприклад, ландшафти з високопродуктивними ґрунтами), включають до зон «абсолютного пріоритету».

У територіальному плані вони є ареалами переважного природоохоронного використання - існуючі природоохоронні території, які мають певний нормативний статус (природні заповідники, національні природні парки і т.п.). Згідно з ландшафтним планом до цієї категорії можуть бути включені й особливо цінні ділянки, важливі для розширення природно-заповідного фонду. Це, наприклад, місцезростання й оселища, де впроваджуються певні програми захисту видів рослин або тварин, здійснюються відповідні заходи.

Вплив на визначення режиму використання території у частині дотримання екологічних вимог

«Відносний пріоритет» для охорони природи і ландшафту мають зони, в межах яких можуть здійснюватися й інші види землекористування. Пріоритетність саме цілей охорони природи і догляду за ландшафтом визначається при зважуванні з усіма конкуруючими планувальними намірами і заходами в межах такої зони. Також щодо включення до таких зон розглядають ділянки, для яких у ландшафтних планах визначені цілі охорони або розвитку. До них можуть бути віднесені, наприклад, ділянки:

- з високим значенням одного або декількох компонентів екосистеми (ґрунт, вода, клімат, повітря);

- з високим значенням різноманітності, своєрідності, краси ландшафту і з високим значенням ландшафту для відпочинку, пов'язаного з природою;

- для створення взаємопов'язаної системи біотопів, розвитку екомережі.

- з високою чутливістю до негативних факторів, де потрібні спеціальні заходи щодо поліпшення стану ландшафту.

Інтерпретація ландшафтних планів (концепції цілей) для диференціації території планування за умовами її використання

Варіантом реалізації такого напряму інтерпретації ландшафтно-планувальних рекомендацій є структурування території планування за умовами регламентованого або альтернативного використання [12].

Території регламентованого використання - це території зі специфічними природними і антропогенними умовами, у зв'язку з чим профіль та інтенсивність їх використання нормативно визна-

чені. Їх поділяють на два види:

– ділянки монофункціонального використання, профіль якого визначається особливостями цих територій (наприклад, території природно-заповідного фонду або ландшафти з дуже родючими ґрунтами).

– зони обмежень, у яких набір та інтенсивність функцій нормативно зумовлені розміщенням навколо об'єктів, які потребують спеціального використання навколишніх земель (зони забруднення із перевищенням ГДК та інші). Це скоріше нормативна вимога, проте межі й конфігурація таких зон можуть бути змінені за результатами моделювання впливу підприємств.

Території альтернативного використання – це території, особливості яких не створюють нормативних перешкод для будь-яких видів діяльності, тобто забезпечують багатоваріантність їх використання. При цьому залишається відкритим питання щодо пріоритету для прийняття планувального рішення.

У Німеччині для представлення напрямів використання території й узгодження їх із екологічними вимогами, розробляють планувальний документ, у якому простір структурується за такими категоріями як території переважного використання і умовні території [19]. В основі визначення цих категорій згідно екологічних вимог – результати ландшафтного планування.

Території переважного використання (Vorranggebiete) – це території з функціями або видами користування, що мають просторову значущість. Тут неприпустимі інші види користування, наприклад такі, що мають просторову значимість, але не сумісні з переважними функціями або видами користування (ареали з високим ступенем біо- і ландшафтного різноманіття у межах існуючих об'єктів ПЗФ та інші).

Умовні території (Vorbehaltsgebiete) – це території з певними функціями або видами користування, що мають просторову значущість, яким при зважуванні з конкуруючими видами користування надається особлива вага. Ключовим при цьому є те, що за багатоваріантності дій, вже на етапі планування визначається оптимальний варіант подальшого використання території.

Висновки

Вперше реалізацію законодавчо обумовлених екологічних вимог у вітчизняному територіальному плануванні запропоновано здійснювати на основі ландшафтного планування. Представлені напрями і методичні підходи інтеграції результатів та матеріалів, отриманих під час здійснення ланд-

шафтного планування у процес створення схем планування територій.

Найефективнішим способом реалізації природоохоронних цілей є впровадження результатів ландшафтного планування в загальне територіальне та інші галузеві види планування на основі законодавчо зумовлених вимог щодо виконання приписів планів територіального розвитку. З іншого боку, завдання ландшафтного планування полягає у визначенні територій, пріоритетних для охорони природи і ландшафту зокрема, а також обґрунтуванні з природоохоронних позицій інших видів землекористування.

У рамках ландшафтного планування аналізують і оцінюють природні умови – клімат і якості повітря, ґрунту, види і біотопи, водне середовище, образ ландшафту. Тому ландшафтне планування забезпечує розробників територіальних планів інформаційною базою з обліку екологічних вимог та обґрунтуванням еколого-орієнтованих рекомендацій щодо пріоритетних видів користування на території планування.

Інтеграція ландшафтного планування можлива на регіональному, районному та локальному рівнях територіального планування. При цьому відповідні планувальні документи (ландшафтна програма, рамковий ландшафтний план, ландшафтний план), а також їх зміст мають бути адаптовані до вимог і планувальних категорій територіального планування.

Інтеграція ландшафтного планування може відбуватися як безпосередньо при розробці територіального плану без складання власне ландшафтного плану (первинне включення), так і після підготовки ландшафтного плану (вторинне включення). Додаткова можливість повного сприйняття змісту ландшафтних планів у відповідних територіальних планах полягає в поданні їх у вигляді додаткових пояснювальних карт і планів.

За результатами виконання робочих етапів ландшафтного планування складають інвентаризаційні, оцінювальні та прогностичні карти і карти природоохоронних цілей, які можуть бути використані при розробленні окремих етапів територіального планування, комплексної оцінки території та підготовці містобудівної документації. Результати ландшафтного планування можуть служити основою для складання комплексної оцінки території в частині аналізу особливостей природних умов території планування, а також для обґрунтування планувальних рішень, пов'язаних з виконанням екологічних вимог.

Матеріали ландшафтного планування повинні бути виконані й організовані за допомогою геоінформаційних технологій.

References [Література]

1. Ailikova G.V. (2015). *Methodological basis of regional planning in Ukraine*. Author's thesis ... cand Tech. sciences.. 05.23.20. MES of Ukraine, KNUBA. Kyiv. [In Ukrainian].
[Айлікова Г. В. Методологічні основи планування території регіонів України. : Автореф. дис. ... канд. техн. наук: спец. 05.23.20. МОН України, КНУБА. – Київ, 2015. – 23 с.]
2. Bilokon Yu.M. (2003). *Regional planning (theory and practice)*. Ed. I.O. Fomin. Kyiv: Logos.[In Ukrainian].
[Білоконь Ю.М. Регіональне планування (теорія і практика) / За ред. І.О. Фоміна. – К.: Логос, 2003. – 246 с.]
3. Gavrylenko O.P. (2003). *The geocological project basis of environmental management*: Textbook. Kyiv : Nika-Center. [In Ukrainian].
[Гавриленко О. П. Геоекологічне обґрунтування проектів природокористування: Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти. - К. : Ніка-Центр, 2003. - 332 с.]
4. Grodzynskiy M.D., Verekh O.Yu. (1987). Landscape-functional approach to the rational organization of the territory. *Bulletin of Kiev University*, 11-15. [In Ukrainian].
[Гродзинський М.Д., Верех О.Ю. Ландшафтно-функціональний підхід до раціональної організації території // Вісник Київського ун-ту. – 1987. – С. 11-15.]
5. Rudenko L.H., Parkhomenko G.O., Molochko A. N. et al. Editor A.P. Zolovskiy (1991). *The mapping studies of nature (theory and practice)*. Academy of Sciences of Ukraine, S.I. Subbotin Institute of Geophysics, Department of geography. Kyiv: Naukova dumka. [In Russian].
[Картографические исследования природопользования (теория и практика работ) / Л.Г. Руденко, Г.О. Пархоменко, А.Н. Молочко и др.; Отв. ред. А. П. Золовский; АН Украины, Отделение географии Ин-та геофизики им. С. И. Субботина. – К.: Наук. думка, 1991. – 212 с.]
6. Marinich A.M., Palamarchuk M.M., Grinevetskyi V.T. et al. Ed. A.M. Marinich, M.M. Palamarchuk (1988). *Constructive and geographical basis of natural resources in the Ukrainian SSR: the Kyiv Dnieper region*. Kyiv: Naukova dumka.[In Russian].
[Конструктивно-географические основы природопользования в Украинской ССР: Киевское Приднепровье / А. М. Маринич, М.М.Паламарчук, В.Т.Гриневецкий и др.; под. ред.А. М. Маринича, М.М.Паламарчука. – К. : Наук. думка, 1988. – 176 с.]
7. Kuymbida V.S., Negoda V.A., Tolkovanov V. K. (2009). *Regional development and spatial territory planning: experience of Ukraine and other member States of the Council of Europe*. Kyiv: PC Kramar Ltd. [In Ukrainian].
[Куйбіда В. С., Негода В.А., Толкованов В.К. Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи. – К.: ТОВ «ПЦ Крамар», 2009. – 176 с.]
8. Rudenko L.H., Maruniak Eu.O., Golubtsov O.H.et al. Ed. L.H. Rudenko (2014). *Landscape planning in Ukraine*. Kyiv: Referat. [In Ukrainian].
[Ландшафтне планування в Україні / Л.Г.Руденко, Є.О.Маруняк, О.Г.Голубцов та ін.; Під ред. Л.Г.Руденка. – К.: Реферат, 2014. – 144 с.]
9. *Urban development. Planner's guide*. Ed. T F. Panchenko (2001).– Kyiv: Ukrarkhbudinform. [In Ukrainian].
[Містобудування. Довідник проєктувальника / за ред. Т.Ф. Панченко. – К.: Укрархбудінформ, 2001. – 192 с.]
10. Pozachenik Ye.A. (2003). *Territorial planning*. Simferopol: Dolia [In Russian].
[Позаченюк Е. А. Территориальное планирование. – Симферополь: Доля, 2003. – 287 с.]
11. *Problems of environmental management in the transboundary region of the Belarusian and Ukrainian Polesie*. Ed. Paliienko V.P., Khomich V.S., Sorokina L.Yu. (2013). Monograph. Institute of Geography NAS Ukraine, GNU Institute of nature management» NAS Belorussia. Kyiv: Stal. [In Russian].
[Проблемы природопользования в трансграничном регионе Белорусского и Украинского Полесья: монография / В. П. Палиенко, В. С. Хомич, Л. Ю. Сорокина; Институт географии НАН Украины, ГНУ «Институт природопользования» НАН Беларуси. – К.: Сталь, 2013. – 290 с.]
12. Pavlyshyn B.V. et.al. (1982). *Regional planning in the Ukrainian SSR*. Kyiv: Budivelnik. [In Russian].
[Районная планировка в Украинской ССР / Павлышин Б.В. и др. – Киев: Будивельник, 1982. – 144 с.]
13. Shyshchenko P.H. (1999). *Principles and methods of landscape analysis at the regional engineering*. Monograph. Kyiv: Fitosotsiencentr. [In Russian].
[Шушченко П.Г. Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании. Монография. – К.: Фитосоцицентр, 1999. – 284 с.]
14. Auhagen A., Ermer K., Mohrmann R. (Hrsg.) (2002). *Landschaftsplanung in der Praxis*. Verlag Eugen Ulmer. Stuttgart.
15. Heiland S. (2010). *Landschaftsplanung Henckel D. et al. (Hrsg.): Planen. Bauen. Umwelt*. Ein Handbuch. Wiesbaden, 294-300.
16. Jessel Beate, Tobias Kai (2002). *Ökologisch orientierte Planung. Eine Einführung in Theorien, Daten und Methoden*. Stuttgart: Verlag Eugen Ulmer.
17. *Landschaftspläne in Europa*. Status quo und Perspektiven konzeptioneller Landschaftspläne im europäischen Vergleich (2008). Erweiterter Ergebnisbericht zum Workshop vom 17. bis 20. September 2008 an der INA Insel Vilm. Ilke Marschall unter Mitwirkung von Adriana Ghersi, Gottfried Hage, Gerrit-Jan v. Herwaarden, Thomas Knoll, Christopher Smith, Rob Schröder, Rob le Rutte
18. *Landschaftsplanung*. mit Beitr. von: Claus Bittner, Christina von Haaren (Hrsg.) (2004). Stuttgart: UTB, Ulmer.
19. Riedel W., Lange H. (2002). *Landschaftsplanung*. Heidelberg: Spektrum Akad Verl.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2016